

Metsät virkistyskäyttäjien ja matkailijoiden silmin

TYRVÄINEN, LIISA, MIKKO KURTTILA, TUIJA SIEVÄNEN & SEIJA TUULENTIE (2014; toim.). *Hyvinvointia metsästä*. 271 s. SKS, Helsinki.

Neljä Luonnonvarakeskuksen (entisen Metsäntutkimuslaitoksen, Metlan) tutkijaa, Liisa Tyrväinen, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie, ovat toimittaneet kirjan metsien tuottamasta hyvinvoinnista. Eri alojen tutkijat käsittelevät teoksessa teemaa kattavasti, erityisesti virkistyskäytön ja luontomatkaillen näkökulmasta. Kirjassa pohditaan myös, miten metsien virkistys- ja matkailukäyttö, maiseman- ja luonnonsuojelu sekä metsän muut käyttömuodot, kuten metsätalous, kaivostoiminta ja tuulivoiman tuotanto kannattaisi sovittaa yhteen. Valtaosa teoksessa esiteltävistä tuloksista pohjautuu Metlan valtakunnalliseen ”Metsästä hyvinvointia” -tutkimusohjelmaan (2008–2013).

Teoksessa on neljä päälukua. Ensimmäinen käsittelee luonnon virkistyskäyttöä. Siinä kuvataan muun muassa suomalaisia ulkoilijoita sekä kerrotaan miten ulkoilun harrastaminen on muuttunut ajan kuluessa ja miten luonnossa liikkuminen edistää sekä henkistä että ruumiillista terveyttä. Tutkimusten mukaan luontoympäristössä oleskelu auttaa elpymään esimerkiksi työperäisestä stressistä sekä kohentaa mielialaa. Ulkoiluun soveltuvat, riittävän lähellä asuinalueita sijaitsevat viheralueet houkuttelevat liikkumaan ja edistävät täten asukkaiden fyysistä kuntoa. Avausluvun lopussa annetaan useita ehdotuksia siitä, miten luontoympäristöä

voitaisiin käyttää kustannustehokkaasti hyväksi terveydenedistämistyössä.

Toinen pääluke käsittelee virkistykseen ja luontomatkaillen kannalta erityisen tärkeitä ympäristöjä. Luvussa käsitellään monipuolisesti muun muassa mökkeilyn ja matkailukeskusten, esimerkiksi Lapin hiihtokeskusten, vaikutuksia maaseutuun. Taustalla on huomio siitä, että Suomen väestö keskittyy nykyisin suuriin kaupunkiin ja taajamiin. Maaseutu on vastaavasti menettänyt asukkaita, mutta etenkin syrjäisen maaseudun merkitys virkistytymisen ja matkaillen paikkana on kasvanut.

Toisessa luvussa kerrotaan myös kaupunkien ja taajamien luontoalueista sekä niiden merkityksestä kaupunkilaisille. Tutkimustietoa kaupunkilaisten virkistytymistavoista ja ympäristökokemuksista voidaan käyttää kiinnostavalla tavalla hyväksi kaupunkisuunnittelussa. Teoksessa muun muassa suositellaan, että jokaisella kaupunkilaisella olisi virkistykseen soveltuva luontokohde enintään 300 metrin päässä kodistaan. Lisäksi kirjoittajat esittelevät ajatusta viherketjuista maankäytön suunnittelun pohjana. Tämän ajatuksen mukaan virkistykseen soveltuvat alueet muodostaisivat ketjun, joka mahdollistaa asukkaiden vapaan liikkumisen suuressa luontoalueelle ketjua pitkin. Minulle tulivat tämä lukiessani mieleen luonnonsuojelubiologiasta tutut viherkäytävät ja ekologiset käytävät, jotka yhdistävät luontoalueita ja toimivat muun muassa eläinten kulkureitteinä.

Tutkimusta maiseman merkityksestä virkistyselämykselle ja luontomatkailulle esitellään kirjassa perusteellisesti. Monet ovat luultavasti kokeneet matkailukohteen, jossa pilattu lähimaisema on häirinyt matkasta saatua elämystä, ja toisaalta kohteen, joka on ollut ainutlaatuinen juuri maisemansa takia. Tähän tematiikkaan paneudutaan tarkastelemalla maisemallisia tekijöitä, jotka miellyttävät yhtäältä kotimaisia ja toisaalta ulkomailta tulleita matkailijoita. Kulttuuriset taustat voivat saada saman maisemaan näyttymään hyvin erilaisena; olen usein itsekin yllätynyt ulkomaisen taustan omaavien ystäväni kommentteista Suomen luonosta. Esimerkiksi minulle miellyttävä, talvinen maalaismaisema oli etiopialaisen vieraani silmissä pelottava, kun taas italialainen vieraani ihasteli haltioituneena minulle arkista lähimetsää.

Kakkosluvussa pohditaan myös metsätalouden toiminnan tuloksena syntyvää maisemaa ja metsäammatilaisien roolia maiseman muokkaajina. On hyvä, metsien puuntuotannon ja virkistyskäytön suhdetta käsitellään kirjassa perusteellisesti. Paikoin, varsinkin kirjan alkupuolella olisin kuitenkin toivonut, että aiheetta olisi käsitelty hieman kriittisemmin. Esimerkiksi sivulla 61 esitetään kuva siivotusta koivumetsästä kuvatekstillä:

”Hoidettu talousmetsä tarjoaa puuraaka-aineen ohella virkistystä ja silmänruokaa.” Kuva ei mielestäni vastaa suurinta osaa metsätalouden viime vuosikymmeninä tuottamasta maisemasta. Kokonaisuudessaan kirjassa kuitenkin tarkastellaan metsien käyttömuotojen keskinäisiä suhteita eri näkökulmista ja kerrotaan kattavasti eri käyttäjäryhmien arvostuksista liittyen metsiin ja niiden hoitoon.

Teoksen alkupuolella pureudutaan myös luontomatkailun ympäristösympyyksiin; lähinnä matkailun aiheuttamiin muutoksiin luontoympäristössä, kuten ympäristön kulumiseen, vierasperäisen lajiston leviämiseen ja kävijöiden aiheuttamaan häiriöön.

Matkailu kuormittaa luontoa, mutta sillä voi myös olla positiivisia ympäristövaikutuksia. Matkailusta saatuja tuloja voidaan käyttää alueen luontoarvojen ylläpitoon, kuten luontokohteiden kunnostamiseen. Lisäksi matkailijoiden luonnossa viettäessä aika voi kasvattaa heidän arvostustaan luontoa kohtaan ja tätä kautta edistää ympäristövastuullista käyttäytymistä tulevaisuudessa.

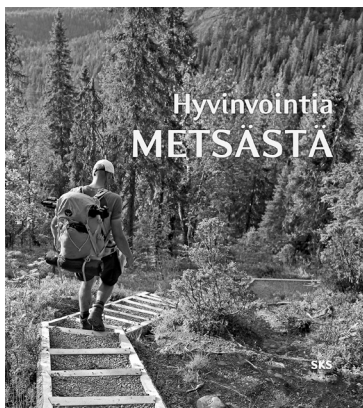
Olisin kaivannut aihepiiriin yhteyteen enemmän pohdintaa matkailun vaikutuksesta ilmastomuutokseen. Kirjassa mainitaan, että globaalilla tasolla ”matkailu edistää ilmaston lämpenemistä tuottamalla yli neljä prosenttia maapallon kasvihuonepäästöistä liikenteen ja erityisesti lentoliikenteen takia” (s. 113). Olisi ollut kiinnostavaa lukea käytännön johtopäätöksiä, joita voisi soveltaa omaankin matkustuskäyttäytymisensä: Miten kulkuvälineen valinnalla, majoituksen energiamuodolla, ruokailuun tai matkailuaktiviteettiin (esim. laskettelu verrattuna murtomaahiihtoon, moottorikelkkailu verrattuna koiravaljakkokyytiin) liittyvillä valinnoilla voidaan vaikuttaa matkan ympäristöystävällisyyteen?

Kirjan kolmannessa pääluvussa tarkastellaan luontomatkailua ja virkistyskäyttöä talouden näkökulmasta. Luontomatkailuala on kirjava ja koostuu monenlaisesta yritystoiminnasta. Alaan kuuluu muun muassa majoitus- ja kuljetusalan yrityksiä, välinevuokraukseen erikoistuneita yrityksiä sekä ohjelmalveluita tuottavia yrityksiä. Teoksessa pohditaan luontomatkailun mahdollisuuksia luoda työpaikkoja ja ylläpitää maaseudun taloudellista ja sosiaalista elinvoimaa. Varsinkin kansallispuistojen lähialueet ovat tutkimusten mukaan hyötyneet puistojen kävijöistä taloudellisesti. Matkailutoiminnan laajentuessa ja matkailuyritysten liikevaihdon kasvaessa on esitetty toive siitä, että osa matkailutuloista kanavoituisi yrityksiltä maanomistajille ja muille paikallisille toimijoille. Kirjassa esitellään maisema- ja virkistysarvokaupan malli, jossa maanomistaja sitoutuu korvausta vastaan ottamaan maiseman ja virkistyskäytön tavanomaista enemmän huomioon metsänhoidollisissa toimenpiteissään.

Teos pureutuu myös metsän aineettomien hyötyjen taloudellisen arvon mittaamiseen. Virkistyskäytölle ja metsämaisemalle on mahdollista määritellä rahamääräinen arvo, joka voidaan antaa huomioon esimerkiksi yleisten retkeilyalueiden ja kuntien ulkoilualueiden metsienhoidon suunnittelussa. Kirjoittajat pohtivat myös kansallispuistojen kehittämistä ja eri käyttömuotojen yhteensovittamista. Oli kiinnostavaa lukea tutkimuksesta, johon Oulangan kansallispuiston kävijöitä oli pyydetty osallistumaan. Tutkimuksen tulosten perusteella ”kansallispuistoa tulee kehittää luonnon ehdoilla [...] Kävijät arvostavat eniten luonnon monimuotoisuuden suojelua ja ovat valmiita tinkimään rakennetuista palveluista, jos monimuotoisuuden turvaaminen sitä edellyttää.” (s. 173)

Viimeisessä osiossa palataan metsien rinnakkaisiin käyttömuotoihin, esitellään monitavoitteisen metsäsuunnittelun keskeisiä periaatteita ja kerrotaan osallistavasta metsäsuunnittelusta. Osallistavaa suunnittelua harjoitetaan muun muassa suurissa kaupungeissa, joissa asukkaita, yhdistyksiä ja muita asianosaisia on jo vuosia osallistettu taajamametsien suunnitteluun. Kirjassa kerrotaan, että yrityksissä tai seurakunnissa osallistaminen on sitä vastoin ollut vähäistä. Päätösluvussa avataan lisäksi uusia näkökulmia luonnonvarojen hallintaan ja pohditaan politiikan ohjauskeinoja. Lopuksi annetaan tiivistettyjä suosituksia luontomatkailun ja metsien virkistyskäytön kestävästä ja yhteiskuntaa parhaiten palvelevasta kehittämisestä.

Teoksen raikkaan vihreä yleisväritys ja selkeä ulkoasu houkuttelevat lukemaan. Pienen kokonsa ansiosta kirjaa on helppo käsitellä. Yksityiskohtat, kuten kuvat puiden lehdistä lukujen lopussa, parantavat yleisilmettä ja kirjan luettavuutta. Mainitsemisen arvoisia ovat tietolaatikat, joissa esitellään yksityiskohtaisesti olennaisia tutkimuksia sekä muita aiheeseen liittyviä ilmiöitä. Itse koin erityisen kiinnostaviksi tietolaatikon, jossa kerrotaan miten lapsena luonnossa vietetty aika välittyi aikuisiän ympäristösuhteeseen (s. 114), sekä mat-

kailualueiden suunnittelun sosioekologisista työkaluista kertovan informaatiopaketin (s. 200). Suosittelem kirjaa kaikille luonnon virkistyskäytöstä ja luontomatkalusta kiinnostuneille tai aihepiirien parissa työskenteleville. Kirjan tulokset ja suositukset ovat tarpeellisia alan

suunnittelijoille ja päättäjille – aina metsäalan ammatillisista kuntapäätäjiiin.

MARTINA REINIKAINEN
*Luontoympäristökeskus,
Suomen ympäristökeskus*